

Л.Г. Семілетава (ДУА “Бароўская сярэдняя школа Лепельскага раёна”)

**АРГАНІЗАЦЫЯ ДАСЛЕДЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ:
ЭТЫМАЛОГІЯ НАЗВАЎ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТАЎ
КАМЕНСКАГА СЕЛЬСАВЕТА ЛЕПЕЛЬСКАГА РАЁНА
ВІЦЕБСКАЙ ВОБЛАСЦІ**

Ключавыя словы: тапонімы, айконімы, этымалогія, лінгвістычны аналіз.

З чаго пачынаць пазнаваць свет? Зразумела, з таго, што знаходзіцца вакол нас у паўсядзённым жыцці. І тады нават звыклія з дзяцінства словы могуць набыць новы, цікавы змест ці проста нарэшце стаць зразумелымі. Для вучняў многія словы роднай мовы маюць незразумелую этымалогію. Акрамя таго, вопыт настаўніцкай дзейнасці паказвае, што дзецям не заўсёды проста даецца зрабіць словаўтваральны аналіз асобных лексем. Даследаванне тапонімаў якраз і дазваляе вучням пашырыць свой лексічны запас, навучыцца тлумачыць паходжанне слоў, рабіць іх лінгвістычны аналіз.

Многія даследчыкі адзначаюць, што тапаніміка – гэта сінтэз лінгвістыкі, геаграфіі і гісторыі, бо, напрыклад, для высвятлення этымалогіі слоў-тапонімаў вельмі часта трэба выкарыстоўваць звесткі з гэтых сумежных навук, а самі тапонімы ў сваю чаргу ўяўляюць невычэрпную крыніцу самых разнастайных дадатковых звестак не толькі для лексікалагаў, а і для гісторыкаў, географіаў, археолагаў, геологаў і іншых даследчыкаў. [6, с. 187]

Вучні Бароўскай сярэдняй школы даследуюць тапонімы сваёй мясцовасці ўжо не першы год. Найбольш значныя праекты:

1. “Гадонімы аграгарадка Камень Лепельскага раёна Віцебскай вобласці”(аўтары Паршонак А., Армонік М.).

2. “Паходжанне назвы вуліцы Якімань аграгарадка Камень Лепельскага раёна Віцебскай вобласці”(аўтар Паршонак А).

Удзельнікі краязнаўчага гуртка пачалі чарговую практычную работу – складанне слоўніка айконімаў сваёй мясцовасці (ад старажытнагрэчаскіх слоў “дом” і “імя”).

Аб’ект даследавання – назвы населеных пунктаў Каменскага сельсавета Лепельскага раёна Віцебскай вобласці.

Прадмет даследавання – этымалогія назваў населеных пунктаў Каменскага сельсавета Лепельскага раёна Віцебскай вобласці.

Мэта работы – сістэматызацыя звестак аб айконімах (назвах населеных пунктаў) Каменскага сельсавета Лепельскага раёна Віцебскай вобласці.

Задачы работы:

– прааналізаваць паходжанне айконімаў Каменскага сельсавета Лепельскага раёна Віцебскай вобласці;

- высветліць фактары фарміравання дадзеных айконімаў;
- скласці слоўнік айконімаў Каменскага сельсавета Лепельскага раёна Віцебскай вобласці.

Метады даследавання:

- вывучэнне навуковай і даведачнай літаратуры, матэрыялаў інтэрнэт-рэсурсаў з мэтай вызначэння гісторыі фарміравання айконімаў, гутаркі з жыхарамі вёсак;

- зварот у музей Т.Кляшторнага (агр. Камень), Лепельскі краязнаўчы музей за звесткамі пра паходжанне айконімаў;

- зварот у Каменскі сельскі выканаўчы камітэт за інфармацыяй пра айконімы;

- лінгвістычны аналіз назваў.

На сённяшні дзень у склад Каменскага сельсавета уваходзіць 31 населены пункт. На першым этапе вучні вызначалі, з якога часу вядомыя назвы вёсак. Найбольш даступную абноўленую інфармацыю па гэтым пытанні знайшлі ў энцыклапедыі “Гарады і вёскі Беларусі” [2, с. 130–225]. Звесткі пра “ўзрост” вёсак дапамаглі ўстанавіць, наколькі старое паходжанне маюць айконімы. Як вядома, многія населеныя пункты былі перайменаваны ў савецкія часы. Усе айконімы Каменскага сельскага савета ўзніклі ў дарэвалюцыйны час і засталіся арыгінальнымі.

Трэба адзначыць, што ў розныя стагоддзі большасць вёсак сучаснага Каменскага сельсавета ўваходзіла ў склад розных адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак (ваяводства, войтаўства, воласць) з цэнтрам у Камні. У створаны вучнямі на роднай мове слоўнік айконімаў уваходзяць назвы 31 населенага пункта сельсавета, прыведзена тлумачэнне паходжання такіх слоў. Сярод назваў вёсак Каменскага сельсавета, можна вылучыць некалькі груп утваральных асноў [4, с. 75].

Табліца 1 – Групы ўтваральных асноў айконімаў Каменскага сельсавета

№ п/п	Група	Айконім
1.	Ад назвы прыродных умоў мясцовасці	Астроўна, Балотнікі, Бароўка 2-я, Бор, Камень, Плігаўкі, Пяскі, Шалафаны
2.	Ад назваў, якія характарызуюць паселішча	Двор Бабча, Двор Парэчча, Двор Чаросава, Забароўе, Задоры, Кабак, Паземшчына, Парэчча, Стараселле, Чарэйшчына
3.	Ад антрапонімаў	Аўласава, Бабча, Губіна, Катоўшчына, Макараўшчына, Курмялёўка, Мягелі, Уліцінкі, Усавікі, Чаросава, Марозава Слабодка
4.	Ад тапонімаў	Ладасна
5.	Ад назваў эканамічных з’яў	Слабодка 2-я, Марозава Слабодка

Як сведчыць створаны слоўнік айконімаў, большасць назваў утворана ад назоўнікаў. Значную групу складаюць назвы антрапанімічнага характару, якія паказваюць прыналежнасць пэўнаму чалавеку. Хутчэй за

ўсё гэта былі людзі, якім калісьці належала паселішча. Найбольш распаўсюджаныя суфіксы ў прозвішчах, ад якіх утвораны назвы вёсак, -оў, -ёў : Аўласаў, Котаў, Макараў, Курмялёў, Чаросаў, Марозаў.

Чатыры айконімы маюць у складзе 2 словы: Двор Бабча, Двор Парэчча, Двор Чаросава, Марозава Слабодка. Слабодка 2-я і Бароўка 2-я маюць нумарацыю ў сувязі з распаўсюджанасцю назвы ў Лепельскім раёне.

Восем айконімаў маюць форму множнага ліку: Балотнікі, Задоры, Мягелі, Плігаўкі, Пяскі, Уліцінкі, Усавікі, Шалафаны. Форму мужчынскага роду маюць 6 назваў (Бор, Двор і інш.), жаночага – 9 назваў (Бароўка, Катоўшчына і інш.), ніякага – 8 назваў (Астроўна, Губіна і інш.).

Пераважная большасць айконімаў Каменскага сельсавета мае славянскае паходжанне, патлумачыць значэнне амаль усіх гэтых слоў можна зыходзячы з марфем: Слабодка – суфікс –к- мае памяншальнае значэнне, Парэчча – паселішча размяшчалася па рацэ і інш. Назваў рэлігійнага ці культурнага значэння сярод айконімаў не сустракаецца. Новых назваў (перайменаванняў савецкага часу) таксама няма, таму семантыка айконімаў мае лагічнае тлумачэнне.

З тэкстам даследчай работы і слоўнікам айконімаў Каменскага сельсавета Лепельскага раёна Віцебскай вобласці можна пазнаёміцца па спасылцы.

Усім, хто любіць сваю радзіму, вялікую і малую, неабходна шанаваць, захоўваць для наступных пакаленняў звесткі пра паходжанне назваў нашых паселішчаў. З павагі да роднага слова пачынаецца павага да роднай зямлі. Матэрыялы даследчай работы вучняў можна выкарыстоўваць на ўроках роднай мовы і літаратуры, гісторыі, географіі, падчас падрыхтоўкі да алімпіяд і правядзення экскурсій па родным краі, у пазакласнай дзейнасці, рабоце краязнаўчых гурткоў, пры стварэнні турыстычных маршрутаў.

Літаратура

1. Белтелерадиокомпания [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tvr.by/> . – Дата доступа: 17.11.2019.
2. Гароды і вёскі Беларусі: энцыклапедыя. Т.10. Віцебская вобласць. Кн.3/ рэдкал.: В.У. Ваніна (гал.рэд.) .) [і інш.]. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2019. -592 с.
3. Жучкевич, В.А. Краткий топонимический словарь Белоруссии / В.А. Жучкевич. – Минск: Издательство БГУ, 1974. – 448 с.
4. Мезенка, Г.М. Беларуская аномастыка: Навуч.дапаможнік для студэнтаў універсітэтаў/ Г.М. Мезенка. – Мінск: Вышэйшая школа, 1997.– 119 с.
5. Рапановіч, Я.Н. Слоўнік назваў населеных пунктаў Віцебскай вобласці/ Я.Н. Рапановіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1977.- 504 с.
6. Шур, В. Беларускія ўласныя імёны: беларуская антрапанімія і тапанімія: дапаможнік для магістрантаў / В. Шур. – Мазыр: Выснова, 2018. – 355 с.
7. Яндекс.Карты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://yandex.by/maps/>. – Даты доступа: 05.12.2019, 19.03.2020.